

Ohjeita islamin alla eläneille ortodoksikristityille

Guide For Sixty-Six Canonical Questions Attributed to Theodoros Balsamon. A Translation of the Ecumenical Patriarchate's Twelfth-Century Guidance to the Patriarchate of Alexandria. Transl. Patrick Demetrios Viscuso. Brookline: Holy Cross Orthodox Press 2014, 172 s.

Bysanttilaiset ortodoksisen kirkon papillista huolenpitoa käsittelevät käsikirjat on monesti laadittu kysymysten ja vastausten muotoon. Niiden kirjoittajat olivat yleensä piispoja, jotka opastivat papistoa hiippakunta- ja seurakuntaelämän ajankohtaisissa kysymyksissä. Sellainen on myös bysanttilaisen kanonistin Teodoros Balsamonin (k. 1195) laatima Konstantinopolin patriarkaatin vastaus Aleksandrian patriarkaatin esittämiin kanoneja koskeviin kysymyksiin. Teoksen on kääntänyt englanniksi professori Patrick Viscuso. Käännöksen lisäksi hän on kirjoittanut erinomaisen johdannon ja varustanut tekstin selventävin viittein. Viscuso on ortodoksinen pappi sekä bysanttilaisen kanonisen ja orientaalisen lainsäädännön johtavia asiantuntijoita maailmassa.

Johdantoluku esittelee bysanttilaisen kanonisen ajattelun muutoksia 1100-luvulla ja tapahtumia, jotka vaikuttivat ortodoksin elämään islamilaisen väestön keskuudessa. Se tarjoaa paljon tietoa itäisen kristillisyyden historiasta islamin alaisuudessa 600-luvulta 1100-luvun loppuun. Teemana ortodoksien ja muslimien ristiriitainen ja kipeäkin suhde on ajankohtainen 2010-luvun maailmassa, vaikka se on aiheena laiminlyöty ortodoksisen kirkon historian tutkimuksessa.

Bysantin keisarikunnassa elettiin 1100-luvulla kirkollisen ja maallisen lain tutkimuksen kukoistuskautta. Oikeustiede elpyi Konstantinopolin keisarillisen yliopiston uudistamisen myötä, joka edelleen vaikutti bysanttilaisen kanonisen lain kehittymiseen. Teodoros Balsamon oli aikakauden vaikutusvaltaisim kirkollisen lain tuntija. Hän toimi nuoruudessaan Hagia Sofian katedraalissa diakonina ja myöhemmin Konstantinopolin ekumeenisen patriarkaatin johtavana lakiasiantuntijana. Myöhemmin hänet valittiin Antiokian patriarkan tehtävien hoitajaksi, mutta hän asui **elämänsä loppuun asti Konstantinopolissa**.

Aleksandrian patriarkaatista Ekumeeniselle patriarkaatille esitetyissä kysymyksissä etsitään ratkaisuja kanonisiin ja liturgisiin ongelmiin, jotka oli-

vat syntyneet patriarkaatin sisäisestä hajaannuksesta islamilaisen vallan alla. Aleksandrian patriarkaatti oli voimaton itse ratkaisemaan ongelmia, joiden seurauksena papiston kurinalaisuus oli höltynyt ja kanonisen perinteen tuntemus puutteellista. Ratkaisua etsittiin yrittämällä sovittaa aleksandrialainen käytäntö yhteen Konstantinopolin Suuren Kirkon käytäntöjen kanssa. Teodoros Balsamonin muotoilemat vastaukset annettiin egyptiläiselle sisarkirkolle Konstantinopolin patriarkaatin virallisen asiakirjan muodossa.

Vastauksissa kuvastuu Balsamonin syvä teologinen näkemys kanonisesta laista, sen suhteesta ortodoksisen kirkon papilliseen palvelutehtävään ja siitä kasvavasta kristityn käytännön elämästä. Kanonit ovat hengelliseen parantumiseen ohjaavia lääkkeitä. Niiden tehtävä ei ole tuomita ihmisiä, vaan määritellä kirkon terapeuttinen tehtävä maailmassa. Siksi piispan ja papin virkaan hengellisenä isänä sisältyy keskeisenä rippilapsen tutkiminen ja hengellisen elämän sairauksien diagnosointi. Näin Balsamon ilmaisee vastauksissaan Bysantin kirkon kanonisen elämän opetuksellisen ja terapeuttisen ajattoman tehtävän: pyhät kanonit on tarkoitettu säätelemään kirkkoyhteisön erityistarpeita eli opastamaan uskovia kirkon hengelliseen elämään. Kirkko edellyttää kaikilta jäseniltään uskollisuutta ja kunnioitusta pyhiä kanoneja kohtaan niin jumalallisessa liturgiassa ja pyhissä mysteerioissa kuin askeettisessa elämässäkin. Uskollisuus kanonista perinnettä kohtaan on sydämen uskollisuutta Jumalan ja lähimmäisen rakastamiselle.

Vastauksissa nähdään, että papiston ja kansan tietämättömyys kirkon opetuksesta ja terapeuttisesta tehtävästä aiheutti kirkossa monenlaisia hengellisen elämän ongelmia. Esimerkiksi kysymys numero kolmekymmentäkuusi kertoo ongelmasta, joka syntyi kun kristitty nainen solmi avioliiton muslimimiehen kanssa, mutta halusi edelleen osallistua ehtolliseen. Vaikka tällaista liittoa kutsuttiinkin avioliitoksi, se ei Balsamon mukaan ollut sitä kirkon ajattelun ja bysanttilaisen lain kannalta. Bysanttilaisen avioliitonäkemys mukaan mies ja nainen jakavat yhteisen apostolisen ja katolisen uskon. Siksi muslimin kanssa avioituneen kristityn ehtoolliselle osallistumisen edellytyksenä oli luopuminen puolisoista ja hengellisten harjoitusten (kreik. *epitimia*) kautta tapahtuva eheytyminen takaisin kirkon yhteyteen. Balsamon ei pitänyt *epitimiaa* kirkollisena rangaistuksena vaan Jumalan rakkauden tarjoamana siunauksena ja parantumisen välineenä. Katumusharjoitukset eivät olleet kostonhimoisia rangaistuksia vaan pastoraalisia ja pedagogisia hoitokeinoja.

Konstantinopoliin lähetetyt kysymykset käsittelivät avioliiton lisäksi paastoamista, ehtoolliselle valmistautumista, liturgisia käytäntöjä, harhaop-

pisiin suhtautumista, kirkollista kuria, hautaamista, papiston kanonista asemaa, munkkeja ja luostareita. Balsamonin vastaukset osoittavat millä tavalla bysanttilaisen kirkkolain asiantuntija näki islamilaisen vallan alla kamppailevan patriarkaatin kirkollisen elämän perusongelmat. Idän kristityt olivat Egyptissä, Palestiinassa ja Syyriassa eläneet jo vuosisatoja islamilaisuuden aiheuttaman pelon ja häväistyksen maailmassa.

Vastaukset kuvastavat sitä, miten monipuolisesti Bysantin keisarikunnan pääkaupungissa tunnettiin islamin uskonnollisia, yhteiskunnallisia ja poliittisia painotuksia. Samalla Konstantinopolissa tunnettiin hyvin Aleksandrian patriarkaatin aika ajoin vaikeat suhteet muihin idän kristittyihin kuten jakobiitteihin, kopteihin ja armenialaisiin. Keisari Manuel I (k. 1180) pyrki yhteistyöhön paavin kirkon ja armenialaisten kanssa. Hän suhtautui myös aikaisempia keisareita myönteisemmin islamista ortodoksisuuteen kääntyneitä ihmisiä kohtaan. Keisarin linjasta poiketen Balsamon muistuttaa, että paavilaisuus on leikannut itsensä irti kirkkoruumiista. Ensin vanha Rooma joutui poliittisesti barbaarien käsiin ja sitten paavin kirkko lankesi harhaoppiin. Balsamon tähdentää, että koska Rooma itse katkaisi yhteytensä neljään vanhaan patriarkaattiin (Jerusalem, Antiokia, Aleksandria ja Konstantinopoli), se ajautui harhaiseen oppiin ja elämään.

Jarmo Hakkarainen